

Миргород-Карпова В.В.

*кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи,
старший викладач кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет
<https://orcid.org/0000-0002-3302-221X>*

Шлапко Т.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного, господарського права та
фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет
<https://orcid.org/0000-0003-1619-3831>*

ПРИНЦИПИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ТА ЗАХИСТ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

JEL Classification: K 40
SECTION "LAW": Право

Анотація. Стаття присвячена висвітленню однієї з найбільш актуальних тем сьогодення – системі ювенальної політики та юстиції зокрема. Доведено стали необхідність України в запровадженні системи ювенальної юстиції як кроку до розбудови української державності в контексті євроінтеграційних процесів. У статті зазначено, що ювенальна юстиція являє собою злагоджену діяльність системи спеціалізованих державних органів у сфері захисту основоположних прав і свобод неповнолітніх осіб. Авторами аргументовано, що побудова ефективної системи ювенальної юстиції в Україні неможлива без детального вивчення її специфічних ідентифікуючих принципів. Проаналізовано думки окремих науковців щодо визначення сутності ювенальної юстиції як частини ювенальної політики держави, а також її організаційно-правові особливості. У результаті аналізу численних академічних та легальних джерел виокремлено та окреслено основні принципи, що притаманні ювенальній юстиції як самостійному правовому інституту.

Ключові слова: ювенальна юстиція, ювенальна превенція, ювенальна політика, принципи ювенальної юстиції, неповнолітня особа, трансдисциплінарний підхід.

Annotation. The article is devoted to one of today's most relevant topics- the juvenile policy system and justice in particular. In the course of the analysis of a number of sources of statistical information, the constant necessity of Ukraine in the introduction of juvenile justice as a step towards the development of Ukrainian statehood in the context of European integration processes was proved. The article states that juvenile justice is a coordinated activity of the system of specialized state bodies in protecting the fundamental rights and freedoms of minors. The authors argue that building an effective juvenile justice system in Ukraine is impossible without a detailed study of its specific principles. The opinions of some scholars on the definition of specific principles of juvenile justice are analyzed. As a result of the analysis of numerous academic and legal sources, the fundamental principles of juvenile justice have been singled out and outlined, which are inherent exclusively in this legal institution and allow to identify it among other legal institutions.

Among the main principles of juvenile justice are the following: security orientation, systemic juvenile justice, strict compliance with the law when working with minors, social saturation, focus on the needs of children and youth, and ensuring their participation in society, innovation, and openness to change minors, the principle of individualization, and a transdisciplinary approach. The paper focuses on the transdisciplinary approach as a way to objectify and ensure diversity in the construction and implementation of juvenile policy. Also, the authors pay attention to the principle of individualization as a way to overcome the uncertainty in the classification of methods of influence on the age of the subject of influence in the implementation of juvenile justice.

Keywords: juvenile justice, juvenile prevention, juvenile policy, principles of juvenile justice, juvenile, transdisciplinary approach.

Вступ

Сучасні реалії нашої країни не дають змогу побудувати та закріпити оптимальні умови для реалізації європейської системи захисту прав людини та дитини зокрема. Деструктивний вплив з боку росії на соціо-культурні процеси в Україні зумовлюють зменшення рівня життя населення в цілому. Як реакцію на таку жахливу ситуацію, державна влада починає будувати дієву правову політику, що передбачає зміцнення чинної системи забезпечення національної безпеки по її ключовим секторам (економічна, інформаційна тощо). Одним із основоположних напрямків цієї політики є, закріплений в Постанові Верховної Ради України від 13.03.2014 року № 874-VII [33], курс України на інтеграцію з Європейським Союзом, що передбачає сталу пріоритетності інтеграції нашої держави в європейський політичний, економічний та правовий простір. Це означає, що перед нами стоять чіткі вимоги впровадження та виконання європейських норм та систем. Одне з яких - система ювенальної юстиції. Враховуючи, що фундаментом будь-якої правової системи є її принципи, то першочерговим завданням на сьогодні є дослідження принципів ювенальної юстиції, що дозволять максимально точно та аутентично розкрити суть цього явища.

У статті представлено результати досліджень різних наукових дисциплін та поглядів, що конкретним чином стосуються сфери ювенальної політики та юстиції. Стаття також включає думки науковців, які вивчали питання організації системи ювенальної юстиції в зарубіжних країнах.

Аналізу теоретико-правових особливостей організації ювенальної юстиції в Україні та за кордоном присвячені праці таких представників академічної спільноти, як Р. Опацький, Т. Семікоп, І. Терещенко, В. Шмеріга, О. Максименко, Н. Крестовська, Н. Кідіна, В. Мірошніченко, О. Семерак, А. Романюк, О. Крукевич, Н. Ортинська, А. Івановська, Н. Чудик-Білоусова, Т. Дмитришина, Г. Грігорова, А. Гусев, Ю. Костова, С. Оверчук, В. Остапець, В. Романюк, Г. Ветрова, Р. Максудов, А. Гусак та багато інших. Теоретичні надбання зазначених авторів спрямовані на визначення загальних практико-правових особливостей будови, організації та структури системи ювенальної юстиції. Попри це питання визначення фундаментальних, ідентифікуючих принципів ювенальної юстиції як автономного практико-правового явища досі залишається відкритим. Це визначає актуальність теми статті та її практичну значущість.

Метою статті є комплексне дослідження правового регулювання ювенальної юстиції в Україні з подальшим теоретичним синтезом її специфічних принципів.

Результати

Політична стратегія розвитку цивілізованого суспільства на основоположних етапах його становлення передбачає за кінцеву мету забезпечення інтересів індивіда перед суспільством. Надалі мова йде вже про різні групи цих індивідів, що формують класи, нації, партії тощо. В решті-решт вони формують суспільство. Ключовим фактором, від якого залежить розвиток індивіда, а отже і соціуму в цілому, є рівень всебічного розвитку та благополуччя індивіда в дитинстві, адже саме цей період формує майбутнього представника держави та значимо детермінує характер його вчинків.

Враховуючи всю небезпеку з якою стикається наше суспільство майже кожного року (пандемія, криза, війна), вирішальним у цьому разі залишається питання захисту дитини від деструктивного впливу ззовні як спосіб забезпечити благополуччя її психосоціального становлення. Подібна політика інертно стимулює гарантію сталого конструктивного розвитку суспільства в майбутньому. З цього приводу влучно вказує Р. Опацький: «Коли суспільство не забезпечує захист дітей і не дбає про підвищення його рівня, майбутнє стає небезпечним» [1, с. 9]. І дійсно, кожного року наше суспільство стає все більш непридатним для повноцінного психосоціального розвитку дитини. Одним із аргументів, котрий підтверджує цю тезу, може виступати факт поширення злочинної діяльності серед неповнолітніх та відповідна статистична інформація, в якій це відображено.

Так, згідно даних Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року, кількість неповнолітніх, котрі вчинили кримінальні правопорушення сягає відмотки в 3013 осіб [2]. І хоча ці цифри є більш втішними аніж дані попередніх років, подібне зменшення кількості облікованих кримінальних правопорушень не можна вважати незначним статистичним коливанням. Погоджуємося з думкою А. Калініної, що така динаміка фіксування статистичної інформації щодо кількості кримінальних правопорушень пояснюється низкою факторів, серед яких латентність різної природи, деяке зниження злочинної активності у зв'язку із локдауном, зміни у порядку проведення статистичного обліку тощо [3, с. 29]. Разом із тим, кількість злочинних посягань щодо неповнолітніх зростає кожного року.

На Всеукраїнському форумі «Україна 30», що відбувся 13–15 травня 2021 року, Голова Національної поліції Ігор Клименко проголосив посилення уваги відомства на роботі з дітьми, навівши невтішну статистику зростання дитячої злочинності. З початку 2021 року органами Національної поліції зареєстровано більше ніж 1200 кримінальних правопорушень, скоєних відносно дітей, та 1400 кримінальних правопорушень, вчинених самими дітьми [5]. Як вказує Генеральний прокурор України І. Венедиктова у 2021 році: «Невідкладної допомоги та захисту потребують понад 5 тисяч дітей, які лише за минулий рік постраждали від протиправних посягань, третина з них є тяжкими та особливо тяжкими. Якщо торік ми мали тенденцію до зменшення на понад 4 % кількості потерпілих, то цьогоріч їх число навпаки зросло на 17 %» [4]. Статистичні дані, наведені спеціалізованими установами, що займаються питанням протидії домашньому насильству є ще більш невтішними. Так, до Департаменту гарячих ліній ГО «Ла Страда-Україна», тільки за 1 квартал 2021 року про факти вчинення домашнього насильства над дітьми надійшло більше 40 тисяч звернень [6].

У відповідності до цього ми можемо сміливо констатувати факт наявності нагальної потреби у реалізації та вдосконаленні системи забезпечення та захисту неповнолітніх осіб, тобто, утвердженні та вдосконаленні ювенальної політики в Україні. Сама ювенальна політика являє собою комплекс заходів з боку держави щодо захисту прав неповнолітніх осіб. Серед ключових проблем ювенальної політики в академічній спільноті визначають відсутність дієвої системи ювенальної юстиції [13; 14; 15; 16; 17], спроможної повноцінно реалізувати хоча б положення Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») [15].

При цьому, погоджуємося з думкою Н. Крестовської, котра вказує: «Ювенальна політика постає як стратегія діяльності суспільства та держави щодо забезпечення відтворення та соціалізації нових людських поколінь, ювенальне право – як відносно самостійна система правових норм, спрямованих на забезпечення виживання, розвитку та захисту прав та інтересів молодого покоління, а ювенальна юстиція (в широкому сенсі цього слова) – як один з інструментів реалізації ювенальної політики, що діє на підставі норм ювенального права» [7, с. 30]. Як наслідок це дозволяє нам на теоретичному рівні виділяти саме ювенальну юстицію як виконавчий елемент ювенальної політики держави. Вважаємо, що ця складова частина є визначальною, адже відповідає за фактичне втілення фундаментальних принципів ювенальної політики. Самі ж принципи ювенальної юстиції є найбільш вагомим структурним елементом, адже саме вони надають судам

інструмент для тлумачення закону, відповідно до якого кожна норма підкорена принципам [8, с. 406]; сприяють правильному пізнанню і застосуванню норм права, створюють основу єдиного розуміння нормативно-правових приписів, сприяють усвідомленню права і тим самим дають можливість однакового тлумачення цих приписів [9, с. 123]; сприяють формуванню та удосконаленню правозастосовчої практики [9, с. 197]; можуть обумовлювати напрями правотворчої, правозастосовчої та іншої юридичної діяльності [10, с. 314-315]. На нашу думку, саме принципи права відображають «дух закону» та мають по своїй природі універсальний застосовний характер, в той час коли норма права є обмеженою своєю словесною та семантичною формою. З цього приводу цілком погоджуємося з думкою В. Перепелюка, що питанням права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики, є питання про те, яким є зміст принципу (принципів) права, необхідний для формулювання судом нового положення, призначеного подолати прогалину у нормативному регулюванні шляхом застосування аналогії права чи колізію між нормами права [11]. Отже, на наш погляд, варто погодитися з юридичною аргументацією прихильників саме такого підходу щодо вирішення різного роду дилем та дисгенезії законодавства у сфері ювенальної юстиції.

Відтак, перед початком аналізу самих принципів, варто наголосити, що правосуддя у справах неповнолітніх спирається на квазімедицинську теоретичну модель, згідно з якою малолітні правопорушники вважаються психічно невірноваженими і потребують втручання виховного характеру з метою коригування або усунення розладів. Таким чином, мета суду у справах неповнолітніх - вирішити, яким чином можна допомогти дитині або перевиховати [12, с. 70]. У відповідності до цього, в основі ювенальної юстиції лежить не каральне, а відновне, реабілітаційне, охоронне та виховне правосуддя, яке б сприяло соціальній адаптації та реінтеграції неповнолітнього правопорушника [14]. Подібний стан речей є вирішальним та таким, що зумовлює специфічність основоположних принципів ювенальної юстиції.

Нормативно-правовий базис, що закладає фундаментальні норми та принципи ювенальної юстиції складається з актів національного законодавства, рішень національних (Верховний суд) та міжнародних (Європейський суд з прав людини) судових інстанцій, а також міжнародних нормативно-правових документів, ратифікованих Верховною Радою України. Серед актів національного законодавства України варто відмітити наступні: Основний Закон, що у положеннях статей 51 та 52 закріплює вектор чинної правової політики держави щодо захисту прав дітей та дитинства зокрема [22]; Указ Президента України «Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» від 24.05.2011 року № 597/2011, що має на меті побудову в Україні повноцінної системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, спроможної забезпечити законність, обґрунтованість та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом, пов'язаного з її перевихованням та дальшою соціальною підтримкою [23]; Закони України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 року № 2402-III, «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 року № 2558-III, «Про медіацію» від 16.11.2021 року № 1875-IX, «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 року № 2342-IV; Постанови Верховного суду «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» від 27.02.2004 року № 2 та «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16.04.2004 року № 5, що у своїх положеннях встановлюють і закріплюють обов'язок національних судів стандарти вчинення правосуддя щодо неповнолітніх; Наказ Мін'юсту та Генеральної прокуратури України «Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» від 21.01.2019 року № 172/5/10, що встановлює механізм реалізації пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» на базі системи надання безоплатної правової допомоги [24]. Серед ключових актів міжнародного законодавства необхідно відмітити

Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Рядські керівні принципи) від 14.12.1990 року, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила") від 29.11.1985 року, Конвенцію про права дитини від 20.11.1989 року, Декларацію прав дитини від 20.11.1959 року, Загальну декларацію прав людини від 10.12.1948 року тощо.

У відповідності до положень вище перелічених нормативних документів та численних доктринальних розробки з цього питання, що ведуться в академічній спільноті, серед специфічних принципів ювенальної юстиції, що дозволяють на теоретичному рівні ідентифікувати цю галузь права, можна виділити:

1. Принцип охоронної орієнтації. Як вказує Р. Опацький, цей принцип специфічний, тому що ювенальна юстиція створювалася і діє до теперішнього часу переважно як кримінальне правосуддя, завдання якого найчастіше асоціюються з кримінальним переслідуванням, обвинуваченням, осудом, покаранням, а не з пріоритетним захистом тих, хто скоїв злочин. Проте історично суд у справах неповнолітніх створювався як суд, який вирішує двоєдине завдання – захист прав дітей і підлітків і кримінальне переслідування неповнолітніх злочинців [17]. Цей принцип виділяється науковцями як позитивний фактор французької моделі ювенальної юстиції та такий, що може стати дієвим способом превенції злочинності щодо неповнолітніх та контролю неблагополучних сімей органами державної влади [25].

2. Системність ювенальної юстиції. Враховуючи той факт, що ядром ювенальної юстиції є ідея про злочинність дитини як недолік або нестачу виховання, процес виправлення (котрий якраз асоціюється з перевихованням) потребує комплексного підходу з боку держави, що, у свою чергу, неможливо здійснити виключно судом. У цьому питанні ми цілком розділяємо думку Н. Ортинської та вбачаємо, що система органів ювенальної юстиції повинна включати не лише суди (судді, адвокати, соціальні працівники служби пробації, судові вихователі, працівники правоохоронних органів, слідства), а широку інституційну систему органів, які функціонували б комплексно (від початкової до стадії виконання покарань та ресоціалізації неповнолітнього) [25].

3. Соціальна насиченість. Суть цього принципу – у широкому використанні в судовому процесі у справах неповнолітніх неюридичних спеціальних знань, в акценті на вивченні соціальних умов життя неповнолітніх, що постали перед судом, соціально-психологічних ознак їх особистості. Використання таких спеціальних знань у західній правовій науці має назву «непрофесійний елемент» [1].

4. Принцип індивідуалізації. Як вдало вказує Р. Опацький, індивідуалізація в рамках ювенальної юстиції є її принципом, тому що в центрі судового процесу знаходиться особистість неповнолітнього, і саме їй у першу чергу підпорядкована вся судова процедура, що включає правила, відсутні в загальному правосудді. Так, концепція ювенальної юстиції передбачає, що судочинство у справах неповнолітніх має неформальний характер, але це не збігається з традиційними уявленнями про строго регламентовану в законі процедуру. Законодавство та судова практика тих країн, де функціонують суди для неповнолітніх, оцінюють таку правову ситуацію як найефективнішу стосовно підлітків [17]. Відповідно, цей принцип охоплює такі сфери, як індивідуалізація судового процесу [1], індивідуалізація покарання [12], індивідуально спрямованого піклування [18, с. 9], індивідуального профілактичного та виховного підходу [19] тощо.

Актуальність цього принципу раціоналізується відсутністю в академічній спільноті консенсуального підходу до відмежування повноліття та неповноліття. Поняття «неповнолітня особа» та «малолітня» є суто юридичними та мають значний вплив на систему ювенальної юстиції, адже закріплені в законодавстві методи виправлення та загалом сам підхід до роботи з повнолітнім та неповнолітнім принципово відрізняються. Відповідно граничний вік суб'єкта ювенальної юстиції, а отже і методи які будуть до нього застосовані опосередковано залежать від визначення повноліття. Так, О. Максименко у своїй праці вказує, що ювенальна політика – це об'єкт адміністративно-правової реалізації, забезпечення та захисту прав осіб до 18 років [30]. У той же

час, коли у США повноліття для громадян більшості штатів настає з 18 років. З цього віку вони користуються більшістю своїх громадянських прав і, як дорослі, відповідають за свої вчинки. А так зване «повне повноліття» настає з 21 року [31, с. 500]. Як вказує О.Крукевич, у Німеччині за віком суб'єкти ювенальної юстиції поділяються на три підгрупи: діти (до 14 років), підлітки (14-17 років) і молоді повнолітні (18-21 років) [32, с. 145]. Однак, наголошуємо, що в будь-якому разі застосування принципу індивідуальності, а отже індивідуальних методів впливу та взаємодії до суб'єкта дозволить уніфікувати цю проблему.

5. Принцип інноваційності та відкритості до змін у процесі роботи з неповнолітніми. Цей принцип передбачає пошук нових, більш ефективніших шляхів подолання проблем у процесі виправлення неповнолітніх. Відкритість до змін, як вказує О. Дніпров, фактично означає готовність до запровадження експериментів із новими програмами та вивчення інноваційного досвіду в різноманітних сферах [26].

6. Принцип орієнтації на потреби дітей і молоді та забезпечення їхньої участі в житті суспільства. Цей принцип закріплений у Керівних принципах запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Рядські керівні принципи) від 14.12.1990 року [21]. Суть цього принципу полягає у наданні пріоритету потребам неповнолітніх осіб під час побудови та реалізації державної ювенальної політики. Подібна політика, як влучно зазначає Ю. Веселов, бере витоки з законодавства про права дитини та їх забезпечення [20, с. 80], що легітимізує цей принцип та надає йому можливість впливати (визначати) вектор національної нормотворчої політики України у сфері ювенальної юстиції. Слушно з цього приводу висловлюється Н. Крестовська: «Унікальні властивості дитинства (вразливість, енергійність, допитливість, невинність) сьогодні набувають характеру правових цінностей, що закріплено як на міжнародному та регіональному, так і на національному рівні» [7].

7. Трансдисциплінарний підхід у роботі з неповнолітніми. Суть цього принципу полягає у залученні знань з різних наук чи наукових дисциплін з подальшим їх застосуванням у процесі роботи з неповнолітньою особою [27]. Фактично, цей принцип дозволить наблизити чинні методи та способи роботи з неповнолітніми до необхідного рівня, адже кожна людина є індивідуальною за своєю суттю, а значить дієвий інструментарій для взаємодії з нею завжди буде потребувати різних академічних даних та розробок. Наприклад, у разі виявлення у неповнолітнього в ході спеціальної перевірки стану його здоров'я конкретних біологічних корелятивів девіантної поведінки, подальша робота з використанням суто психологічних засобів може дати або незначимий або нульовий прогрес. Більше того, проаналізувавши судову практику, Семерак О. визначив, що визначальними причинами порушення вимог закону під час досудового і судового провадження щодо неповнолітніх - є недостатня освіченість слідчих у сфері дитячої психології та педагогіки [29, с. 102];

8. Принцип суворого дотримання законності під час роботи з неповнолітніми. Верховний суд, у Постанові від 16.04.2004 року № 5 вказує: «Судам слід мати на увазі, що при розгляді справ про злочини неповнолітніх вони повинні дотримуватись визначених законом строків розгляду справ та неухильно забезпечувати виконання вимог матеріального і процесуального законів, якими врегульовано порядок, умови та підстави притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності і визначено гарантії їхніх прав та законних інтересів» [28]. Усі чинні процесуальні аспекти здійснення ювенальної юстиції побудовані з урахуванням загальних потреб неповнолітніх, що означає, що порушення цих норм є проявом порушення прав дитини, а отже не допускається будь-яке відхилення від цих стандартів, якщо інше не виходить з принципу індивідуального підходу.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене, слід констатувати наявність теоретичної і практичної потреби в розробці дієвого нормативно-правового апарату регулювання ювенальної юстиції в Україні.

Наразі чинний нормативно-правовий базис та звичаєво-правове регулювання відносин у сфері ювенальної політики в Україні не відповідає визначеним стандартам країн Європейського Союзу. Під ювенальною юстицією пропонуємо розуміти злагоджену діяльність системи спеціалізованих державних органів у сфері захисту основоположних прав і свобод неповнолітніх осіб. Фундаментом і найважливішим елементом ювенальної політики та юстиції зокрема вважаємо саме її принципи, котрі детермінують характер всієї правової системи ювенальної юстиції, чим прямо обумовлюють її подальшу ефективність. У відповідності до цього, найбільш актуальним, на нашу думку, є питання дослідження трансдисциплінарного підходу у нормотворчому процесі в сфері ювенальної юстиції, адже специфічність предмету зазначеної сфери суспільних відносин є по справжньому унікальною та такою, що потребує залучення знань різних наукових дисциплін. Відтак, більш детальний науковий аналіз та опис принципів ювенальної юстиції є предметом для подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Опацький Р.М. Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2020. 520 с.
2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. Генеральна прокуратура України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210856.
3. Калініна А. Вплив карантину в межах запобігання covid-19 на стан злочинності мігрантів в Україні. Migration & Law. 2021. Vol. 1 (issue 1). С. 27-41.
4. Масний В., Карлашук В. Кількість злочинів проти дітей в Україні зростає – Венедіктова. Суспільне мовлення України. 2021. URL: <https://suspijne.media/135734-kilkist-zlociniv-proti-ditej-v-ukraini-zrostaе-venediktova/>.
5. У Нацполіції розпочалося переформатування підрозділу ювенальної превенції – Ігор Клименко. Волноваський районний відділ поліції. 2021. URL: <https://volnovaha-police.dn.ua/news/view/5739>.
6. Домашнє насильство щодо дітей під час карантинних обмежень. Як змінилася ситуація протягом «карантинного» року? Український кризовий медіа-центр. 2021. URL: <https://uacrisis.org/uk/domashnye-nasylstvo-shhodo-ditej-pid-chas-karantynnyh-obmezhen-yak-zminylasya-sytuatsiya-protyagom-karantynnogo-roku>.
7. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Нац. ун-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2008. 40 с.
8. Правова доктрина України : у 5 т. Т. 1. Загальнотеоретична та історична юриспруденція / О. В. Петришин, В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов, С.П. Рабінович; ред.: О. В. Петришин. Х. : Право, 2013. 975 с.
9. Шмаленя С. В. Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2008. 238 с.
10. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия) / Скакун О. Ф., Бондаренко Д. А.; Под. общ. ред. Профессора Скакун О. Ф. Харьков: Эспада, 2007. 488 с.
11. Перепелюк В. Г. Вплив принципів права на формування єдиної правозастосовчої практики. Публічне право. 2019. № 4. С. 153-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2019_4_19.
12. Кідіна Н.В. Кримінологічні засади індивідуалізації покарання неповнолітніх в Україні. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 258 с.

13. Мірошніченко В. І. Окремі проблеми становлення ювенального права в Україні. Університетські наукові записки. 2013. № 3. С. 20-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_3_6.
14. Семерак О.С. Проблеми впровадження ювенальної юстиції в Україні. Закарпатські правові читання, том 1. 2017. С. 445-451. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14967/1/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98%20%D0%92%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%94%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>.
15. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила") : Правила Орг. Об'єдн. Націй від 29.11.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text (дата звернення: 17.06.2022).
16. Басиста І. В., Розкошинська С.О., Палійчук І.В. Ювенальна юстиція в Україні: окремі проблеми та шляхи їх вирішення. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право. 2017. № 4. С. 143-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2017_4_25.
17. Опацький Р.М. Адміністративно-правові засади формування та реалізації ювенальної політики в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 410 с.
18. Мачужак Я. В. Формування системи ювенальної юстиції в Україні: перспективи створення ювенальних судів. Відновне правосуддя. 2005. №3 (2), С. 9–15.
19. Дмитришина Т. Ювенальна юстиція: міжнародний досвід та перспективи його впровадження в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 210-219.
20. Веселов М.Ю. Адміністративно-правове регулювання функціонування ювенальної юстиції у сфері забезпечення прав дітей. Правові горизонти. 2020. Вип. 20 (33). С. 77-81.
21. Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Рядські керівні принципи) : Принципи Орг. Об'єдн. Націй від 14.12.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_861#Text (дата звернення: 18.06.2022).
22. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.06.2022).
23. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : Указ Президента України від 24.05.2011 р. № 597/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011#Text> (дата звернення: 18.06.2022).
24. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» : Наказ М-ва юстиції України від 21.01.2019 р. № 172/5/10 : станом на 14 серп. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text> (дата звернення: 18.06.2022).
25. Ортинська Н. Щодо національної моделі ювенальної юстиції. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 116-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_865_20.
26. Дніпров, Олексій. Принципи належного урядування в сучасній системі адміністративного права України. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 114-118.
27. Мурач Д. В., Теліженко Л. В. Трансдисциплінарний підхід у юриспруденції. Збірник наукових праць ЛОГОС, 2021. С. 63-64. DOI: <https://doi.org/10.36074/25.12.2020.v4.20>.

28. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : Постанова Верхов. Суду України від 16.04.2004 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text> (дата звернення: 18.06.2022).
29. Семерак О.С. Про деякі тенденції, структуру та причини злочинності неповнолітніх. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2018. Вип. 51(2). С. 101- 102.
30. Максименко О.В. Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 19 с.
31. Романюк А. Організація захисту неповнолітніх у кримінальному судочинстві США. Вісник Львівського університету ім. Івана Франка. Львів, 2003. С. 493-523.
32. Крукевич О. М. Здійснення правосуддя щодо неповнолітніх у країнах романо-германського та англо-американського типів правових систем. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2014. № 4. С. 143-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2014_4_24.
33. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі : Постанова Верхов. Ради України від 13.03.2014 р. № 874-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18#Text> (дата звернення: 19.06.2022).